

Modersmålsundervisningen som pædagogisk ressource

Jette Luna

uc2 -pædagogisk konsulent for
folkeskoleområdet.

Som en af sine første handlinger som undervisningsminister har Ulla Tørnæs stillet forslag om at afskaffe modersmålsundervisningen for tosprogede elever i folkeskolen. Ministeren begrundet sit forslag med, at der ikke foreligger et entydigt videnskabeligt bevis for, at modersmålsundervisning *i sig selv* fører til bedre danskkundskaber. Det er korrekt, at den slags nagelfaste årsagssammenhænge sjældent påvises i den pædagogiske forskning, men ministeren tilsidesætter samtidig, at der såvel teoretisk som praktisk er solid dokumentation for, at et veludviklet modersmål er en kæmpefordel for tosprogede elever i deres skolegang.

uc2 - udviklings- og videnscenter for undervisning og uddannelse af tosprogede - har på foranledning af den aktuelle debat om modersmålsundervisning brugt megen tid på at finde dokumentation for, at

der er forskere, der kan påvise, at man lærer et andet sprog bedst ved at undlade at anvende sit førstesprog. Det har trods grundige eftersøgninger ikke kunnet lade sig gøre at finde en sådan dokumentation - tværtimod. Al forskning - både national og international - dokumenterer, at modersmålet har stor betydning for tilegnelse af andre sprog samt anden faglig viden.

Danske erfaringer

Tre væsentlige danske forsøg gennemgås:

1 I 1995 blev Danmarks Pædagogiske Institut bestilt af Undervisningsministeriet til at foretage en række undersøgelser af og svar på de spørgsmål, der havde været til drøftelse i en folketingsdebat den 29. marts 1995. Debatten drejede sig dengang som nu om, hvor vidt den kommunale pligt til modersmålsundervisning skulle af-

skaffes. Jørgen Chr. Nielsen, seniorforsker og cand. pæd., DPI, stod for denne undersøgelse, hvori der deltog ca. 2900 elever på 8.-9.- klassetrin med både dansk som førstesprog og dansk som andetsprog.

Det førte til en række undersøgelser, der skulle afdække om der kunne påvises bedre dansk kundskaber hos elever, der havde deltaget i modersmålsundervisning.

Der viste sig en tendens i retning af, at elever, der var født i Danmark og havde haft (meget) modersmålsundervisning, havde bedre dansk kundskaber end elever, der aldrig havde deltaget i modersmålsundervisning, og at der på 9. klassetrin kunne påvises bedre færdigheder i skriftlig fremstilling hos elever, der havde deltaget i modersmålsundervisning.

Samme år lavede Jørgen Chr. Nielsen yderligere en undersøgelse om tyrkiske tosprogede elevers sprog og læsning på deres første og andetsprog.

Det samlede billede af denne undersøgelse viste, hvilke sammenhænge der var mellem færdigheder på førstesproget og andetsproget hos de tyrkiske elever, og Jørgen Chr. Niensens konklusioner om 'indbyrdes

afhængighed' mellem sprogene var:

- Elever med sikker læseforståelse på tyrkisk var overvejende sikre på dansk, og elever med usikker læseforståelse på tyrkisk var langt overvejende usikre på dansk.
- Elever med sikker lytteforståelse på tyrkisk havde overvejende også sikre færdigheder på dansk, og elever med usikker lytteforståelse på tyrkisk havde overvejende også usikre færdigheder på dansk.
- Elever med sikker ordafkodningsfærdighed på tyrkisk havde overvejende også sikre færdigheder på dansk, og elever med usikker ordafkodningsfærdighed på tyrkisk havde overvejende også usikre færdigheder på dansk.

Undersøgelserne rejser flere spørgsmål end de svarer på, f.eks. om forholdet mellem læsefærdighed og sprogfærdighed i almindelighed, og om god læsefærdighed kan overføres fra et sprog til et andet, eller om den for tosprogede elever er styret af en fælles højt udviklet sprogeevne. Undersøgelserne kan således hverken bruges til at af- eller bekræfte værdien af en god modersmålsundervisning.

Sproggruppeforsøg

2 Jørgen Gimbel, Anne Holmen og J. Norman Jørgensen beskriver og evaluerer i bogen 'Det bedste Københavns Kommune har foretaget sig hidtil' de sproggruppeforsøg, Københavns Kommunes Skolevæsen fra 1996 til 1999 gennemførte i to skoledistrikter (6 og 12).

Københavns Kommune satte de første forsøg i gang i 1995, hvor man på fire skoler etablerede fem børnehaveklasser med sproggrupper. Sproggrupperne bestod af børn med urdu, albansk, arabisk og tyrkisk som førstesprog. De følgende skoleår blev klasserne videreført som 1. klasser, og samtidig blev fire nye 1. klasser og syv børnehaveklasser med sproggrupper sat i gang. Dette projekt adskilte sig fra tidligere indskolingsprojekter for tosprogede elever ved også at tage udgangspunkt i børnenes modersmål. I de enkelte klasser udgjorde sproggruppen med dansk som andetsprog mellem en tredjedel og halvdelen af eleverne.

I evalueringen blev der bl.a. foretaget en analyse, baseret på tests af de arabiske børns forståelse af henholdsvis modersmålet og deres andetsprog, dansk. Børnene blev testet i børnehaveklassen og i an-

den klasse. Børnene i sproggruppeforsøget blev sammenlignet med tosprogede børn, der ikke havde deltaget i sproggruppeforsøg:

Som det vigtigste resultat af forståelsesprøverne på de to sprog kan det konstateres, at de arabisksprogede elever faktisk kan en del både på arabisk og dansk allerede i den første prøve, dvs. efter ganske kort tid i børnehaveklassen. Det kan desuden se ud, som om deres arabisk er mere udviklet på det tidspunkt, men at der i løbet af indskolingen især sker en udvikling inden for det danske. For begge sprogs vedkommende antyder tallene, at sproggruppeeleverne er inde i en god udvikling, deres arabisk lå i både børnehaveklasse og anden klasse over de arabisksprogede kontrolelever, der ikke deltog i sproggruppeforsøget. Springet i deres dansk var endvidere større end for den tosprogede sammenligningsgruppe, men disse to grupper lå meget tæt på hinanden og begge var signifikant under den danske sammenligningsgruppe. Denne undersøgelse giver således god grund til at tro, at sproggruppemodellen giver de tosprogede elever bedre vilkår for at udvikle de to sprog, end de ellers ville have haft.

I forbindelse med denne undersøgelse blev der stillet følgende forslag til pædagogiske og organisatoriske udviklingsfelter:

- at modersmålsundervisning i mindretalssprog indføres i børnehaveklassen
- at tosprogede lærere inddrages i hele skoleforløbet
- at lærere modtager uddannelse med henblik på tosprogethed hos børn i skolen.

Om resultaternes anvendelighed vurderer Jørgen Gimbel, Anne Holmen og J. Norman Jørgensen, at det ikke er muligt ud fra projektets resultater i sig selv at konstatere, at modersmålsundervisning har en selvstændig positiv effekt på indlæring i andetsproget. Men projektet viser, at inddragelse af de tosprogede børns modersmål i den daglige undervisning har en positiv effekt på de tosprogede børns kompetenceniveau i dansk.

Projektet viser samtidig, at de børn, der får mulighed for at bruge deres modersmål i undervisningen, har en mere positiv opfattelse af skolen, og er mere socialt integreret i klassen. Desuden har projektet en positiv effekt for forældresamarbejdet.

Integrationsprojektet

3 Integrationsprojektet var et stort nationalt projekt, som blev sat i gang af Undervisningsministeriet og løb fra 1994 til 1998. Det betegnes som *det mest omfattende og perspektivrige udviklingsprojekt for undervisning af tosprogede elever i Danmark.*

Det overordnede formål med projektet var at fremme integration, og det skulle bl.a. ske ved en kvalificering af danskundervisningen for tosprogede elever. På baggrund af en ekstern evaluering af projektet har Styringsgruppen, bestående af repræsentanter fra bl.a. Odense, København, Albertslund og Århus kommune, Danmarks Lærerforening, Kommunernes Landsforening og Socialministeriet, udvalgt 5 centrale budskaber og en række anbefalinger til kommuner og seminarier for at sprede de gode erfaringer fra Integrationsprojektet.

Et af disse budskaber hedder:

Tosprogede børn har kompetence på flere sprog. Derfor får de det bedste udbytte af folkeskolen, når de kan bruge både deres modersmål og deres danske sprog i undervisningen.

Ved evalueringen af projektet viste det sig med al tydelighed, at for de

elever, der havde kunnet udnytte deres modersmål i tilegnelsen af det danske sprog, havde det en positiv indflydelse på deres integration i skolen.

Integrationsprojektet anbefalede derfor skoler at udarbejde handleplaner for undervisning af tosprogede elever, hvor målene især skal sikre helhed i det pædagogiske arbejde. Denne helhed kunne være en koordinering mellem fag og herunder også modersmålsundervisning - og temaer, der gør det muligt for tosprogede børn at udvikle og udnytte begge deres sprog aktivt i både begrebs- og videnstilegnelse. Samtidig anbefaler Styringsgruppen at opkvalificere lærere, så de får større viden om dansk som andet sprog for tosprogede elever og om interkulturel undervisning.

En forbedret undervisning i dansk som andetsprog i folkeskolen er højst tiltrængt, men den bør bygge på det faktum, at også modersmålet har betydning for elevernes tilegnelse af andre sprog og ny faglig viden. Og dette er der ingen andetsprogsforskere, der er uenige i, hverken nationalt eller internationalt.

Internationalt

Især den amerikanske forsker Kenji Hakuta, Stanford University, har tilbagevist påstande om, at en total udelukkelse af brugen af modersmål skulle gavne indlæringen af andetsproget.

Kenji Hakuta skriver direkte i et indlæg til et symposium i *The Rockefeller Foundation* 5. april 2001, at udviklingen i Californien, hvor forslag 227 har afskaffet tosproget undervisning, er motiveret af den politiske symbolværdi, og ikke af dokumenteret viden. Han tilføjer: „tosproget undervisning er, alt andet lige, mere effektiv end etsproget undervisning.. (= *English-only*).“¹

I en artikel i Ugebrevet Mandag Morgen 21. febr. 2000, slår Kenji Hakuta fast - samtidig med, at han argumenterer for tidlig start på tilegnelse af nye sprog, - at det hører med til et trygt miljø for børns sprogudvikling, at der er respekt for barnets etniske baggrund og modersmål. Tosprogethed bør derfor indgå i både skolers og daginstitutioners målsætning med børnene. „Den kvalificerede forskning på området viser klart, at modersmålsundervisning har en positiv effekt. Modersmålsundervisningen

er særlig relevant for udviklingen af netop det faglige sprog, mange af disse elever står og mangler.” fremhæver Hakuta.

Modersmålet skal inddrages og bruges

Det nytter altså ikke at ‘drukne’ børnene i dansk og så regne med, at de automatisk klarer sig bedre i skolen. En styrkelse af danskundervisningen bør ske ud fra de tosprogede elevers faglige og sproglige forudsætninger, præcis ligesom en tidligere undervisning i engelsk for dansksprogede elever bør inddrage

elevernes eksisterende sproglige viden og erfaringer. Anvendelse og styrkelse af børns modersmål foregår mest naturligt i og sammen med folkeskolens øvrige undervisning. Dette kan bl.a. ske ved at inddrage tosprogede lærere i den almindelige fagundervisning, samt ved at satse på tosproget støtte og sprogstimulering allerede i indskoling og daginstitutioner.

Og netop dette findes der altså solidt forskningsmæssigt belæg for samt en lang række positive pædagogiske erfaringer med fra både Danmark og fra udlandet.

uc2's anbefaling er derfor, at man laver en landsdækkende undersøgelse af modersmålsundervisningens betydning for eleverne personligt og for deres udbytte af skolens undervisning, inden man foretager sig noget så drastisk, som at fjerne kommunernes forpligtelse til at tilbyde modersmålsundervisning. Udfordringen er at koncentrere sig om, hvordan forskningsmæssig og faglig ekspertise kan bruges til at forbedre de tosprogede elevers samlede udbytte af folkeskolens undervisning. På baggrund af de ressourcer og kompetencer, de tosprogede elever allerede har.

For yderligere dokumentation, se uc2's hjemmeside www.uc2.dk under 'Aktuelt', hvor vi har lagt dokumenter med oversigter over national og international forskning på området.

Note

1 Hakuta:

<http://www.stanford.edu/~hakuta/SAT9/Silence%20from%20Oceanside.htm>
og
www.stanford.edu/~hakuta/Docs/rockefeller/Rockefeller.htm

Litteratur

„Det bedste Københavns Kommune har foretaget sig hidtil“. Beskrivelse og evaluering af sproggruppeforsøg i skole-distrikterne 6 og 12 i Københavns Kommunes Skolevæsen 1996-99. Jørgen Gimbel, Anne Holmen, J. Normann Jørgensen. Kbh., Københavns Kommune, Danmarks Lærerhøjskole, 2000. 233 s. (København-

studier i tosprogethed; bd. 31)

Nielsen, Jørgen Chr. & Chr. Holst: Læseundervisning i klasser med tosprogede elever. Et udviklingsprojekt. Kbh., Danmarks Pædagogiske Institut, 1996. 218 s. (DPI; nr. 1996. 34)

Nielsen, Jørgen Chr.: Tosprogede elevers danskkundskaber på folkeskolens ældste klassetrin. Kbh., Danmarks Pædagogiske Institut, 1997. 214 s (DPI; nr. 1997. 12/13).

Nielsen, Jørgen Chr.: Tosprogede elevers sprog og læsning på deres første- og andetsprog. En undersøgelse af tyrkisk-sprogede elever. Kbh., Danmarks Pædagogiske Institut, 1998. 248 s. (DPI; nr. 1998. 18).

Undervisningsministeriets integrationsprojekt. Hovedrapport. PLS Consult. Kbh., Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen, 1998. 128 s. plus Bilag A-J.

uc2

Udviklings- og videnscentret for undervisning og uddannelse af tosprogede børn, unge og voksne. Vester Voldgade 83, 1. · 1552 København V · tlf: 33 11 55 88 · fax: 33 11 55 58